

De visade oss kriget

Lennart Malmer

Ingela Romare

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □

Det var framför allt Lennart Malmer och Ingela Romare som stod för den fria svenska filmen om Vietnam. Deras filmer blev ett mycket viktigt inslag i solidaritetsarbetet och fick även stor betydelse för andra filmare.

Men samtidigt behöver både arbetsprocessen och filmerna utvärderas. Olle Törnquist anser i den här artikeln att poesen i deras filmer kom att överskugga de verkliga drivkrafterna i vietnamesernas kamp. Filmerna blev med tiden idealistiska, anser han – en synpunkt som med all säkerhet kommer att leda till fortsatt diskussion om form och innehåll och om dokumentärfilmarnas villkor.

□ □ □ □ □ □ □ □ □ □

Se hur Ingela och Lennart började göra vietnamfilm! Det är nittonhundra sjuttio och stockholmskonferensens om Vietnam. TV har lovat göra en film, om de får komma in. Men strax sitter de med avmagnetiserade band och måste ringa Lennart och Ingela. "Fa'n, kan ni springa ut och ta några bilder av barnens vittnesmål?" Sedan ringer ordförande Frank, Hans Göran till DN, och undrar var filmen är. Roland Hjelte måste fråga Ingela och Lennart, igen. "Kan ni klippa ihop en film?" "Genocide" kallades den.

Nästa år ringer Hans Göran Frank direkt till Lennart och Ingela. »Kan ni åka till Vietnam om en vecka och göra en film?» Det tog visserligen två veckor innan de kom iväg. Det tar ju lite tid att ordna barnvakt, göra budget, bespruta sig, plocka ihop utrustning, ordna visum... Men TV var det inga problem med. Där ordnade

• Från Phat Diem-distriktet i norra Vietnam. De vita bindlarna är sorgband. De allra flesta invånarna hade någon anhörig som omkommit under de amerikanska bombningarna.

Foto: Malmer/Romare, 1972.

man pengar och råfilm. Ty nu var det inte bara nittonhundra sjuttioett, krig i Vietnam och en internationell undersökningskommission under svensk ledning på väg dit – utan också kanalklyvning på Gär-

det och hård internationell konkurrens om vilka TV-bolag som kunde komma in i Nordvietnam. Hans Göran Frank kunde få in Ingela och Lennart. TV 2 »ställde upp».

och människorna!

Men Lennart och Ingela själva då? Tryckte inte de på? Tillhörde inte de vad dagens belackare kallar den tidens radikaler, som gärna flydde det tröga folkhemmet för att istället filma revolutionens vågor bland »den nya människan» i tredje världen?

Kanske det. Förresten hade de

redan medverkat i den första fri-lansproduktionen för TV 2 — en serie om Södra Afrika. Och i Grupp 13 hade de filmat protesterna kring bästadsmatchen 1968. Så visst ville de filma i Vietnam.

Men ingen kan väl förneka att Vietnam var viktigt. Och nittonhundra sjuttiofyra, under bomb-

ningarna, var det minst av allt en flykt att lämna barn hemma som kunde bli utan föräldrar. (Ingela drog sig in i det sista, men vietnameserna ville inte ha någon annan.) Och vad var förresten alternativet när de väl givit till exempel regissörsrollen på båten och beslutat sig för att bli fria filmare? ➔

Lennart Malmer och Ingela Romare gjorde tillsammans tio vietnamfilmer och tre resor till Vietnam under åren 1970 till 1974. De var i Vietnam två veckor 1971, tre veckor 1972 och tre veckor 1974. Vård var den nationella kommissionen för undersökning av USA's krigsförbrytelser. Ingela och Lennart hade själva utrustning och fick filmrättigheter. TV 2 stöd för råfilm, laboratorium, de budgeterade kostnaderna och fick TV-rättigheterna. Vietnameserna ordnade transporter, tolkning m.m. De fick oftast egna kopior.

Fyra av filmerna — »GENOCIDE» (1970), »AMERIKANER VITTNAR OM KRIGET» (1971), »EN AMERIKAN I HANOI» (1972) och »ATT TIGA ÄR ATT VARA MEDANSVARIG» (1972) — är rakt filmade vittnesmål. Två filmer, »ATT SAMLA BEVIS» (1971) och »ATT SE VIETNAM» (1972) är rapporter om hur kriget drabbar vietnameserna. De ansluter till det arbete som kommissionerna för undersökning av USA's krigsförbrytelser utförde. Solidaritetsfilmer är den enklaste benämningen på de övriga fyra filmerna även om det i första hand gäller »FRAMTIDEN ÄR VAR» (1972). »I VIETNAM NÄR BOMBERNA FALLER», (1973) och »SUE — FLICKA I SYDVIETNAM» (1975) är gjorda för barn. Slutligen »QUANG TRI — BEFRIAT LAND» 1974) om hur livet går vidare då amerikanerna drivits bort.

1975 medverkade Lennart även i den kollektiva FilmCentrumproduktionen »HYLLNINGSFILM TILL PRR» om hur beskedet om Saigons befrielse mottogs i Sverige den 30 april och under förmajfirandet. Den filmen visades i Vietnams TV men inte i svensk. Slutligen besökte Ingela Vietnam 1979 men inte främst för att filma. Tillsammans med Ulf Berggren gjorde hon då »BILDER FRÅN VIETNAM».

Samtliga filmer — för närvarande med undantag av »GENOCIDE», »ATT SE VIETNAM» och »ATT TIGA ÄR ATT VARA MEDANSVARIG» — kan hyras från FilmCentrum.

GENOCIDE

50 min. sv/v. Producerad 1970.
Vittnesmål från Stockholmskonferensen 1970.

TV's marginaler var helt enkelt bredast om man ville göra tredjevärlden-film. Film om Sverige kunde de fast anställda ordna. (I början hade faktiskt TV 2 en rad inrikesdokumentärer.) Men att sända tjänstemän till gerillan i Afrika eller det bombade och isolerade Vietnam var lite komplicerat. Dels behövde man ha förtroende och kontakter för att komma in. (Och efteråt var det praktiskt att frilan-

sare stod för politiskt obekväma filmer.) Dels var det svårt med »trygghet, övertid och sån't i bushen». Ingela och Lennart gjorde den sista vietnamfilmen 1975.

Sedan öppnades gränserna för stjärnreportrarna, som det progressiva Vietnam dittills varit befriat ifrån.

Revolution och thebjudning

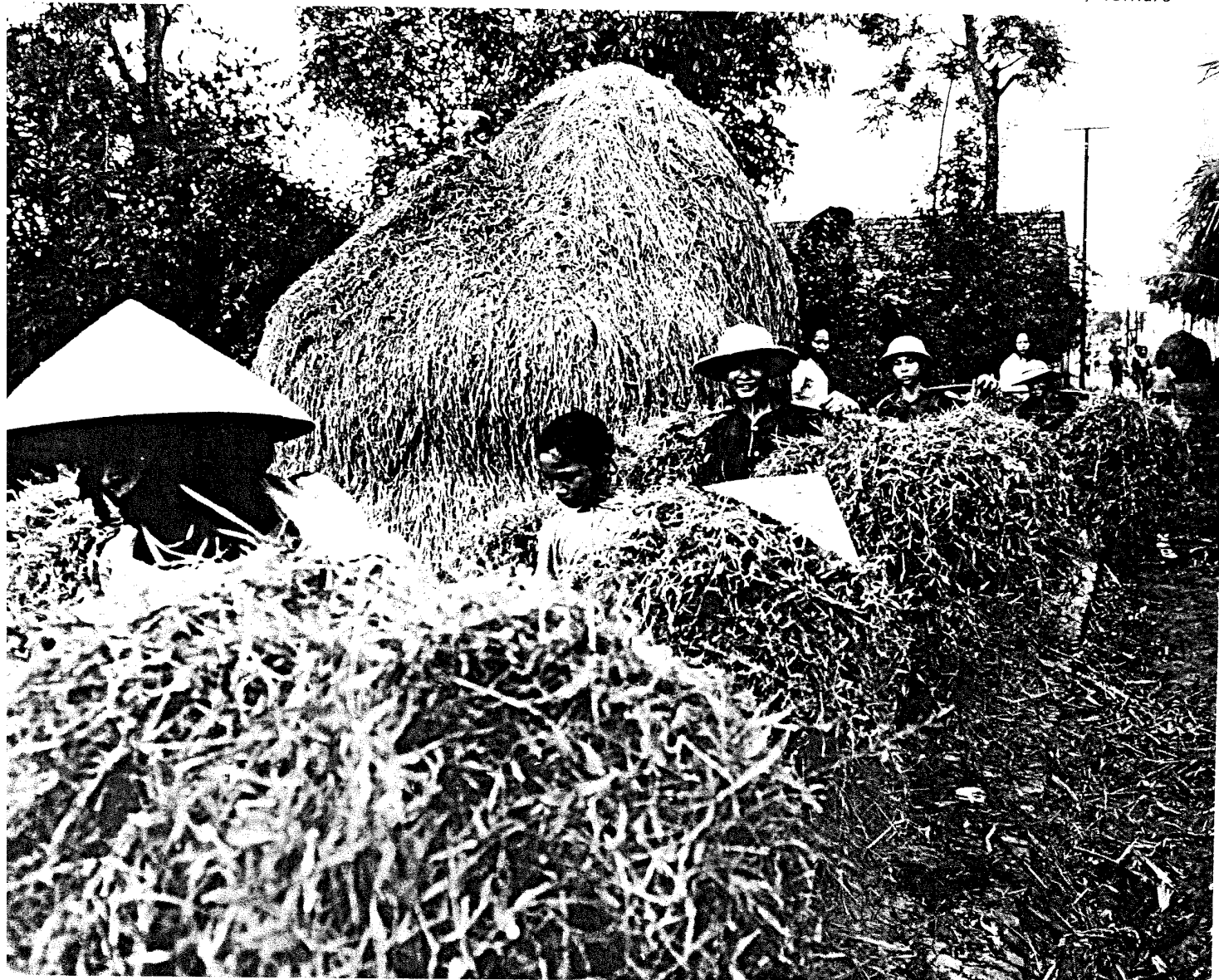
Så kom alltså Lennart och Ingela (och TV 2) till Vietnam våren nittonhundra sjuttioett. Deras entusiasm och gamla propellerplan hade fått ett berg av utrustning att flyt-

ATT SAMLA BEVIS

45 min. Färg. Producerad 1971.
En systematisk genomgång av USA's förbrytelser mot civilbefolkningen i Indokina samt vittnesmål. Filmen bygger på det arbete som den Internationella kommissionen för undersökning av USA's krigsförbrytelser i Indokina utförde våren 1971 i Nordvietnam. Vietnamesiskt filmmaterial ingår.

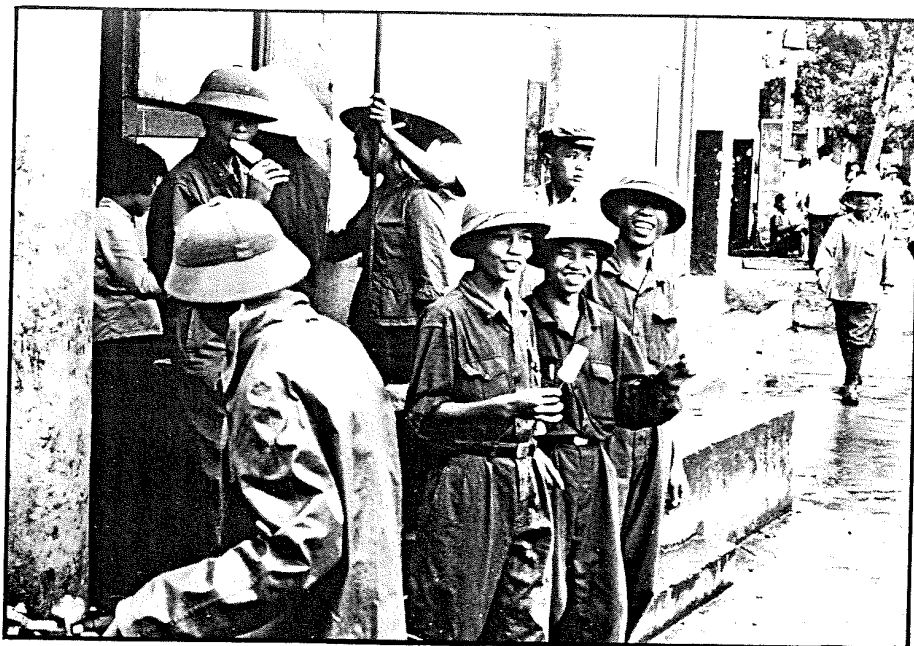
ta på sig. Men mitt emot hotellet satt nu Jean Christophe Öberg på sin svenska ambassad och sade att de inte alls var välkomna till Viet-

Foto: Malmer/Romare

AMERIKANER VITTNAR OM KRIGET

35 min. Färg. Producerad 1971. Fyra amerikaner vittnar om sina självupplevda erfarenheter från kriget i Indokina. Don Luce, f d chef för »International Voluntary Service» i södra Vietnam. Avslöjade tigerburarna. Barton Osborne, f d CIA-operatör i södra Vietnam. Danny Notley, f d soldat i södra Vietnam. Fred Branfman, journalist som arbetat i Laos. Filmen är inspelad i samband med den Internationella kommissionens för undersökning av USA's krigsförbrytelser andra session i Oslo i juni 1971.

• Inspelning tillsammans med medlemmar ur delegationen från Internationella Kommissionen för undersökning av USA:s krigsförbrytelser i Indokina 1972. På bilden bl a Hans-Göran Franck och Frode Jakobssen.

Foto: Malmer/Romare

nam. Vietnameserna tyckte att de själva kunde dokumentera vad den internationella undersökningskommissionen hade för sig. Ordförande Frank visste å andra sidan att vietnamesiska bilder skulle kallas partsinlagor i väst och hade envist sett till så att de intet ont anande Ingela och Lennart satt i Hanoi. Förmodligen visste han också att vietnameserna är artiga, vänliga och ställer upp.

Under bombningarna nittonhundra sjuttiofå, då Lennart och Ingela kom till Hanoi nästa gång, möttes de dock av en Pham Van Dong som banade sig väg genom hopen av gäster och öppnade famnen med ett innerligt »chers cinéastes!» Filmerna efter den första resan hade hunnit visas i Vietnam

Revolutioner lär inte vara några thebjudningar. Men medan vietnameserna krossade imperialisterna brottades Ingela och Lennart i en

FRAMTIDEN ÄR VÅR

30 min. Färg. Producerad 1972. Filmen bygger på bilder inspelade 1971 och sammanställda då de massiva bombningarna inleddes 1972. Arbetare berättar om hur de fortsätter produktionen i grottor, bygger nya hus och om sin syn på framtiden. Pham Van Dong understryker att det vietnamesiska folket aldrig kommer att låta sig kvas och tackar för stödet från Sverige. Filmen söker svar på frågan hur vietnameserna kan fortsätta kampen trots de massiva bombningarna.

lera av asiatisk gästfrihet med sina allt mer välvilliga värdar: »Snälla ni, stanna bilen så att vi får filma arbetet på fältet där.» »Det behöver ni inte. Det ser precis likadant ut längre fram.» (Senare). »Här, kära vänner, kan vi vaska av oss och dricka thé innan vi arbetar.» Eftermiddagsluset blir allt svagare. Solen dalar. I morgon iväg igen.

»Vi måste få representativa bilder. Sjukhus, skolor...» »Om några dagar, då kommissionen åkt hem, ska ni få det bästa.» Men det bäs- ➔

ta i Nordvietnam nittonhundra sjuttioett var soluppgången mellan de höga bergen på gamla koloniala rivieran (även om solen gick upp i moln). Och krigsmuseet hade de mest representativa samlingarna av USA:s förbrytelser.

Lägg till gästfriheten de rent praktiska problemen! Bara att komma ut ur Hanoi och över Röda Floden tog evigheter när bron var borta. Trots att färjorna struntade i flyglarmen.

Även rena språksvårigheter motsade filmandet, bokstavligen och i en vidare bemärkelse. Det är till exempel knepigt att filma med tolk. Det går åt för mycket film om man jämt vill ha översatt direkt. Och samtidigt som följdfrågor kan vara nödvändiga är det lätt att samtalet utgår från den som frågar. Lennart och Ingela undvek

traditionella intervjuer och inriktade sig på att förmedla människornas egna berättelser istället för att prata åt dem.

Film för svenskar

I den vidare bemärkelsen måste Ingela och Lennart tränga sig på med ett tidskrävande behov av bilder. De skulle gestalta vietnamesernas kamp och USA's övergrepp för människor med en helt annan kultur och politiska uttrycksmedel. De kunde inte, som till exempel östtyska filmare, utgå från en relativt självklar solidaritet och ett gemensamt politiskt språk. När en gammal vietnames som mist de sina spottar ut sin vrede framför kameran blir det kanske tydliga bil-

ATT SE VIETNAM

60 minä Färg. Producerad 1972. Filmen bygger på det arbete som den Internationella kommissionen för undersökning av USA's krigsförbrytelser i Indokina utförde våren 1972 i Nordvietnam. Flera vietnameser vittnar om kriget och sina personliga erfarenheter. Landskapet och städerna drabbas hårt av bombningarna. Kriget är i sin kanske värsta fas.

der i väst. Men vietnameserna förfäras sig över att någon tappat ansiktet och ber att få tillbaka den döda dotterns blus, så att Lennart och Ingela inte får för sig att faktiskt lämna över den till herrarna i Washington.

Behovet av bilder var inte lätt att förklara. Allra minst som värdena var den nationella kommissionen för undersökning av krigsförbrytelserna — inte någon kulturmyndighet eller partiet. Kommissionen arbetade med penna, block och kanske en stillbildskamera. Ingela och Lennart skulle göra film, för svenskar.

Många av sekvenserna fick tas i flykten. Men Lennart och Ingela fick med tiden mer rutin och vietnameserna mer erfarenheter av situationen i väst. Nittonhundra sjuttiofyra, då Ingela och Lennart bara hade fått fyra dagar på sig att filma i det befriade Quang Tri, var det Le Phuong, den tidigare vietnamesiske representanten i Sverige, som råkade komma förbi på →

◀ Vietnamesernas små erfarenheter av de utländska filmarnas villkor innebär ibland problem. Mannen längst till höger på bilden är Le Phuong, tidigare vietnamesisk representant i Sverige. Han räddade 1974 "Quang Tri — befriat land" genom att ordna så att Malmer/Romare fick sex extra filmdagar i området.

▲ I ett enmansskyddsrum i gatan under en flygattack. Hanoi 1972. Foto: Malmer/Romare

motorcykel och rädda filmen. Han förstod att publiken i väst behövde mer konkreta bilder av sammanhången än vad man kunde få fram under fyra dagar. Han talade en kvart med Lennart och Ingela och tre kvart med de ansvariga i Quang Tri. Sedan knattrade Le Phuong vidare och Ingela och Lennart fick tio dagar på sig. Vad de andra filmteamen sade vid middagbordet vet jag inte.

Kollektiva filmare

I Vietnam var det improvisationer och planer som inte höll. Lennart tog initiativ, filmade bredvid protokollet och jagade runt i minfältet till vietnamesernas förskräckelse. På bandaskarna fanns dagboken vari varje likhet med uppgjorda arbetscheman ofta var en ren tillfällighet.

I Sverige mötte ångesten över allt som ändå inte dokumenterats, allt som saknades. Då var det Ingela som började systematisera i klipprummet.

Kreativitet är att överskrida gränser. Men det kräver att man vet vilka gränserna är och var de går. Många klarar inte av att spela med denna nödvändiga och i bästa fall fruktbara motsättning utan kör fast. Konstnärligt, organisatoriskt och ekonomiskt. Lennart och Ingela kunde fördela rollerna mellan sig. En satte gränserna. En bröt dem och antydde nya. Kanske inbjöd det till en personifiering av

ATT TIGA ÄR ATT VARA MED-ANSVARIG

40 min. Färg. Producerad 1972. Filmen följer den svenske Hanoi-ambassadören Jean Christophe Öberg som berättar om sina erfarenheter i Vietnam och sitt ställningstagande i fråga om de amerikanska terrorbombningarna.

den ensamme filmarens schizofreni. Men under vietnamproduktionerna kom huvudmotståndaren hela tiden utifrån och fordrade enighet.

Som när flera av rullarna från den första resan blev gröna, gula och till sist svarta efter framkallningen. Polisutredningen tydde på att någon hållt fem kilo extra kemikalier i framkallningsvätskan på Nordisk Filmkopia. Tre veckor senare skulle den färdiga filmen visas vid kommissionens andra session i Oslo.

Ingela och Lennart rycktes ur sin privata filmskaparroll. Det var inte längre väsentligt att alla bilderna var deras utan viktigast att filmen förverkligades. De kompletterade sina egna sekvenser med

EN AMERIKAN I HANOI

40 min. Färg. Producerad 1972. Filmen följer Ramsey Clark - f d amerikansk justitieminister, - på hans resa i Vietnam 1972. Han berättar om sitt möte med vietnamesiskt liv och sina tankar om det vietnamesiska samhället.

vietnamesernas bilder: »ATT SAM-LA BEVIS».

Samtidigt blev »vietnamesiska propagandabilder» svenskt respektabla. Och »den första stölden» av vietnamesernas material har lett till att en allians med vietnamesiska filmarbetare senare börjat bygga upp.

Poesi i kameran

— *Om jag ska kunna utvärdera ert arbete och era filmer på ett just sätt måste vi utgå från vart ni strävde. Vad var målsättningen?*
— Det fanns nästan ingen rapportering från Nordvietnam. Den från syd var bedräglig och rättfärdigade många gånger USA's folk mord.

I VIETNAM NÄR BOMBERNA FALLER

30 min. Färg. Producerad 1973. Material från 1972 sammansatt till en film för barn om hur människor levde i Vietnam under kriget. Om förödelse och sorg men inte modlöshet. Om hatet mot den amerikanska militärledningen men inte mot det amerikanska folket. Om barnen på ett daghem under bombningarna. Om trygghet, sammanhållning och kollektivt arbete.

Vi ville tydliggöra vad som hände, USA's förbrytelser, vietnamesernas motstånd, deras kraft.

— Här hemma är vi så vana vid rapporter om stora katastrofer världen över. Det finns en reportagemodell där halva showen består i att reportern introducerar verkligheten medan människorna på bilderna illustrerar honom. Mot denna hjälpligt illustrerade nyhetsanalys ställde vi vietnamesiska människor. Gestaltningen av dem fick bestämma helheten.

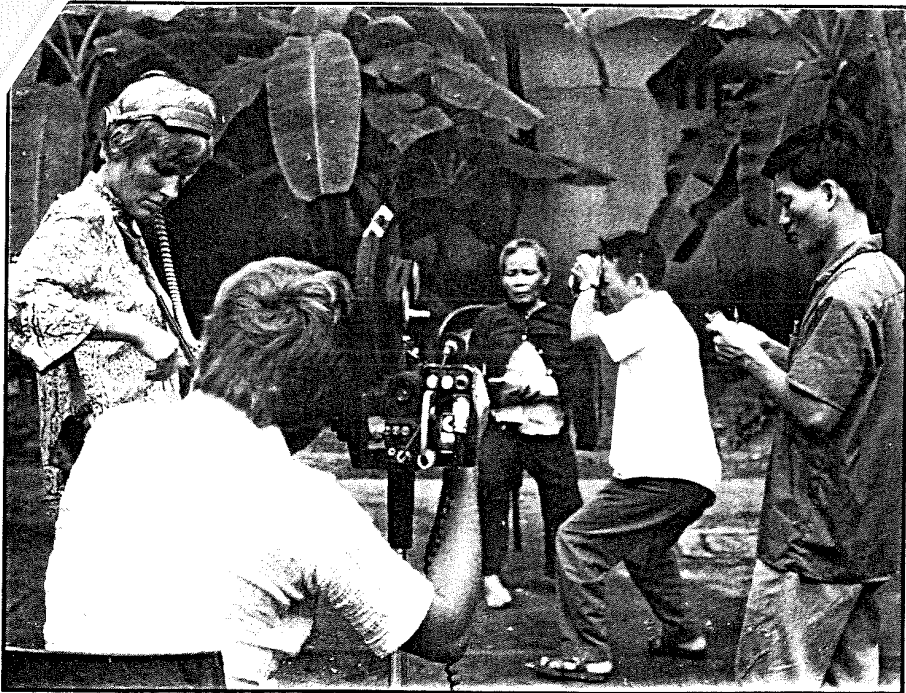
— Då blev vi inte alltid accepterade bland »kritiska journalister». Svenska Dagbladet talade om en filial till Radio Hanoi. Rapport tyckte väl inte att vi var tillräckligt kyliga.

— Men som frilansare hade vi filmrätten själva och var inte begränsade till TV. Vi kunde själva se till så att vietnameserna fick egna kopior och att filmerna kunde användas i solidaritetsarbetet via till exempel FilmCentrum.

— Afrika och Vietnam hade på något sätt blivit svart och vitt, bokstavligt talat. För oss var det naturligt att färglägga, att förmedla riktiga ångar, levande ansikten...

— Film handlar ju mer om att gestalta känslor än forskningsresultat. Det kan man inte kompromissa om.

— *Våldtog ni inte folk när de vitt-*

• Först i början av 70-talet började vi få mänsklig kontakt med kampen i Vietnam, bl a genom Malmer/Romares filmer. Här vittnar en napalmskadad kvinna 1972.

nade? Huvudintrycket från filmerna är deras känslor, inte vad de säger.

— Nej, inte ens när de visades upp för oss och undersökningskommis-sionen. Situationen var redan så uppriven. De som vittnade utförde en egen politisk handling. Vi utförde vår och de litade på oss. Deras agerande gestaltade ofta mer av vad de pratade om än själva orden.

Sådana sekvenser, och många av de oplanerade som togs i flykten, hade störst äkthet. De blev till tuvor att hoppa mellan; symboler som gav oss frihet att bygga upp en färdig film vid klippbordet.

Men någonstans fanns väl analysen, vad var det för något som styrde kameran och redigeringen?

— Vi försökte snarare visualisera Sara Lidmans närmast poetiska prosa än till exempel Sven Ekbergs forskningsresultat i tidskriften Kommentar. Film fungerar på Saras språk. Om det finns ett uttryck framför kameran, så fungerar bilden.

Den nya människan

För de flesta var vietnames-

ernas kamp något främmande. Bara ett fåtal svenskar hade varit där. Det fanns inga internationella brigader som i trettioalets Spanien eller på dagens Kuba. Men i början av sjuttioalet fick vi mänsklig kontakt bland annat genom Lennart och Ingelas filmer.

QUANG TRI — BEFRIAT LAND

60 min. Färg. Producerad 1974.

Filmen berättar om hur livet går vidare i det befriade Quang Tri på våren 1974. Folket återgår till något som liknar det normala. Men landskapet och husen är sönderbombade. Jorden är förstörd. Många är ledbrutna. Återuppbyggnaden är mödosam. Det regnar och är kallt. Skrot, taggtråd, trötthet och blindgångare och hot om nya bombningar.

Vietnam, brukar man säga, stod för hoppet om värdighet, integritet, rättvisa, möjligheterna att krossa det onda och sträva efter mänsklig självständighet (inte i någon suddig statsrättslig mening). Sådana drömmar fanns också i Sverige, men oftast undertryckta.

Vietnameserna stärkte oss, fick oss att göra politik av våra drömmar. I Ingela och Lennarts filmer fanns den nya människan alldeles levande och alldeles så som vi drömde om oss själva.

Polischefen i Saigon, som sköt FNL-medlemmen på öppen gata inför TV-publiken, fick många att grunna över imperialismens övergrepp. Med Lennart och Ingelas filmer förstod vi hur vietnameserna inte bara drabbades utan också kämpade vidare.

Det kunde gälla någon bland ruinerna som själv nådde ut med en förtvivlan som rymde sådan motståndskraft att de annars så kontrollerade känslorna rann över; »Att se Vietnam». Eller det kunde handla om barnen på dagis som via barnfilmen »I Vietnam när bomberna faller» visade hur de fick springa till skyddsrummen under bombanfallen, men blev omkramade efteråt. Och allra tydligast i »Framtiden är vår», ihopklippt när bombningarna nittonhundra sjuttio två började av material från den första resan: »Hur orkar de? Det finns något i deras hållning som ger hopp och mod åt hela mänskligheten.» Bilderna rör varsamt vid vietnamesernas ansikten. När fabrikena hotas, fortsätter flickorna produktionen i grottor.

— Tjejerna var trötta och bleka, men de jobbade vidare med en outgrundlig förtröstan, säger Lennart när jag talar om bilderna som kärleksförklaringar.

— I filmen är ljuset varmt. Ansikterna är vackra och mjukt färgade. De påminner nästan om kristna med glador i Roms katakomber, invänder jag.

— Filmen är heroiserande. Men var de inte hjältar?

— Varför blir man hjälte? Varför orkade vietnameserna? Vad drev dem och vann de bara därför att de ville vinna? undrar jag. Egentligen svarar inte filmen på sin fråga →

»hur orkar de?». Istället inleder ni med sången »Vi vet vad som händer i Vietnam...» Men visste vi det? — Nittonhundra sjuttiofva gällde det att USA ska sluta bomba i Vietnam. Inget annat. Det var huvudfrågan och USA var huvudfienden, svarar Ingela.

Trötta hjältar

Den obesvarade frågan biter sig fast. I den sista filmen, »*Quang Tri – befriat land*», ville Ingela och Lennart visa hur livet fortsatte i de sönderbombade befriade områdena. Nalkades vietnameserna återuppbyggnaden med samma kraft

och heroism som då de drev bort imperialisterna och fortsatte produktionen i grottorna, kan man undra?

Problemet var att nu fanns inte spänningen kvar. Motsättningen mellan angripare och angripna, som burit fram de tidigare filmerna, dominerade inte längre även om hotet var latent.

SUE – FLICKA I SYDVIETNAM

30 min. Färg. Producerad 1975.
Barnfilm om en trettonårig flicka i Quang Tri. Filmen följer henne i skolan och hemma. Hon berättar om sina minnen från kriget.

Vi jagade entusiasm, heroism, spänning... Men herregud, folk var trötta. Filmen haltade. Det blev, säger Lennart, en konflikt mellan vår målsättning i de poetiska sekvenserna och tröttheten i de rapporterade avsnitten. Ett formfel alltså, en blandning mellan poem och rapport. Som underströks av de oförenliga speakerrösterna, Lena Granhagen visavis John Sune Carlsson.

– Det vi mötte i Quang Tri var närmast överlevnadsproblem. För mig blev de här frågorna tydligare när vi senare arbetade med film om återuppbyggnaden i Guinea Bissau, säger Ingela. I Vietnam och Moçambique fanns kampen och vi blev vägleda av de övertydliga frontlinjerna. I Bissau satt vi plöts-

• *FNL-soldater i Quang Tri-provisen. Ur filmen "Quang Tri – befriat land".*

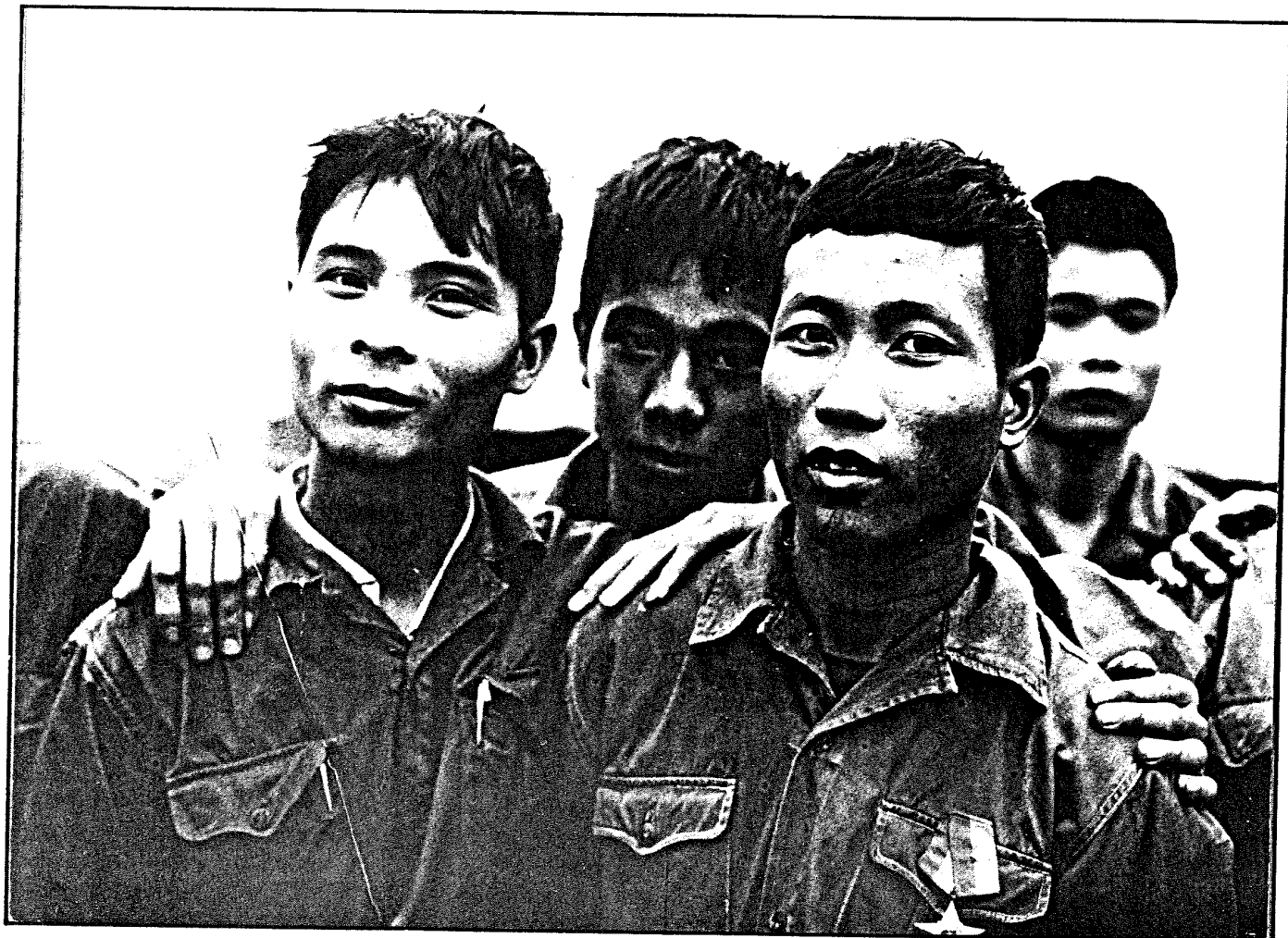

Foto: Lennart Malmer, Ingela Romare

HYLLNINGSFILM TILL PRR

32 min. Färg. Producerad kollektivt inom FC 1975.

Rapport från hyllningarna utanför PRR's generaldelegation den 30 april 1975, 1 majfirandet och segerfesten den 3 maj. Gjord för visning i Vietnam. Svensk version finns.

ligt på ett hotell. Livet verkade inte alls spännande och framförallt var motsättningarna inte alls tydliga. Vi kunde göra precis vad vi ville. Vi behövde inte längre trampa en gerillastig eller skumpa fram i jeepar med värdarnas uppgjorda program att försöka överskrida. Så vad skulle vi göra? Det kändes som om vi hade blivit berövade något.

Analytisk poesi

Det märkliga med vietnamsolidariteten är att den blev så stark men också att den tynade bort så snabbt. Lennart och Ingelas filmer rymde det bästa i solidaritetsarbetet men fick också en del av dess brister. Dagens kritik mot Vietnam är nog ofta förklädd besvikelse. Och har man hållit sig med hjältar som personifierat den nya människan men, visar det sig, kunnat och kan begå misstag och inte klarar av alla problem, så är det naturligtvis lätt att bli besviken.

— Om filmerna idylliserat är de fel. Är de poetiska är de bra, svarar Lennart på mina antydningar.

— Vi vände oss till den breda publiken och slöt oss till den breda fronten. Vår målsättning var inte att skildra den sociala revolutionen för de medvetna solidaritetsarbetarna, säger Ingela.

Att säga att filmerna idylliserat är att gå för långt. Och Ingelas avgränsning av uppgiften ska förstås respekteras. Men problemen med *Quang Tri*-filmen är inte bara det formfel som Lennart tycker sig se

(försöket att förena poesi och rapport). Det grundläggande problemet är snarare äldre, det som jag visade på redan i »*Framtiden är vår*»: Frågan om vad som drev vietnameserna, vad som fick dem att orka, besvarades aldrig.

Ingela och Lennart var mera ute efter att visualisera ett poem än forskningsresultat. Haken var att frågan om drivkrafterna inte besvarades i poesin som de laddade kameran och styrde klippbordet med. Poesin var inte tillräckligt analytisk.

Det saknas alltså bilder och sekvenser som gestaltar motsättningar, vilka inte bara fick vietnameserna att begå hjältedåd utan också har gett dem jord på godsägarnas bekostnad, fortsatt att ge dem ökad produktion, barnomsorg, jämlikhet mellan man och kvinna, trygghet och beslutanderätt i kollektiven. Arbetsplatser, möten, åkrar, diskussioner.

Då kampen mot USA-imperialismen stod som hårdast smälte dessa sociala motsättningar samman med frågan om den nationella självständigheten. Filmerna före *Quang Tri* lever på det. I det befriade *Quang Tri* är den nationella frågan inte så avgörande. Därför märks tydligt att spänningen, drivkrafterna, saknas.

— *Kan man göra dokumentärfilm från en mer analytisk poesi? Poeten kunde kanske ha läst på till exempel Sven Ekbergs vetenskapliga rapporter bättre. Det skulle ha gett er en analytisk dikt att ladda kameran och styra klippbordet med. Ni kunde ha fått mer dialektiska filmer.*

— Ingen har nog gjort det hittills. Det är spännande. Det är svårt. Ser man historiskt på saken så var vi nog inte tillräckligt medvetna i början av sjuttioalet. Och även om vi varit det skulle det ha blivit svårt att få fram bilderna. Vi hade ju den nationella kommissionen för undersökning av USA's krigsförbrytelser som vår värd. Det var

naturligt att bilderna i första hand rörde USA's aggression, menar Ingela.

— Utan att förringa de problem du pekat på menar jag att den största bristen inte är rapporteringen fram till befrielsen, utan därefter. Filmen efter nittonhundra sjuttiofem har fortfarande inte gjorts. Den kunde bli annorlunda. Men trots att vietnameserna har mycket material saknas fortfarande många av bilderna du efterlyser. Numera är ju dessutom Vietnam öppet för stjärnreportrarna och frilansarna behövs inte. Och när vi började arbetet på en historisk film ville inte filminstitutet låta oss själva producera den. Marginalerna har blivit smalare för oss.

VISA DEM!

Solidaritetsrörelsens brister smittade av sig på Lennart och Ingelas filmer. De sociala motsättningar som drev vietnameserna kom bort. Det blev svårt att förstå Vietnams problem, speciellt de som blev tydliga först efter befrielsen.

Å andra sidan hade filmerna en annan dynamik som står i bjärt kontrast till FNL-gruppernas supermaktsintresse under deras sista år: filmerna utgick från vietnameserna, gav dem röst.

Den dynamiken skulle räcka långt idag också. Om TV avstod från några krigshetsande remsor från Hollywoods dammiga lagerhyllor och istället reprissände Ingela och Lennarts vietnamfilmer — fem år efter Saigons befrielse — så skulle diskussionen om dagens Vietnam kunna utgå mer från vietnameserna än från informationscentraler i Washington och modefilosofer i Paris.

På köpet skulle både TV-ledning och publik få återse några dokumentära filmer bland alla nödtorftigt illustrerade reportrar med pekpinnar. □